

492126

I.ÉVF

1912 JANUÁR 14.

2. SZÁM.

ITALIASZEG

NEPESEHETI LAP

BCU Cluj University Library Cluj

FŐFIZETÉSI DÍJ EGYSZERENNYOLC K
SZÉKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
SZÁMA

BANFFYHUNYADON

NYOM: DIAMANTSTEIN NÁNDOR KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

Erdély és a pesti közvélemény

Irta: SK.

I. CIKKELY.

Néhai való Beksics Gusztáv, legmagyarabb publicistánk, egyik röpiratában kimondja a kemény igazságot: Ha Erdély elvész, utánapusztul Magyarország is; hogy tehát Erdélyen fordul meg a magyarság problémája.

De Erdélyen fordult meg a magyarság sorsa 200 esztendőn keresztül, akkor, amikor Magyarország neve sem volt térképekre írva, de Erdélyben magyar fejedelmek uralkodnak.

Az 1910 évi népszámlálás most közzétett adataiból pedig azt látjuk, hogy Erdély magyarsága a legutóbbi 10 esztendő alatt nem tudott hódítani.

Számokban kifejezve Erdély összlakossága 1910-ben 1900-ban 2,644,012 2,476,998

Ebből esik a magyarságra . . .	870,806,	814,994
„ „ „ oláhságra . . .	1,498,588	1,397,282
„ „ „ szászokra . . .	256,834,	233,019
„ „ „ más nemzetiségre	37,834,	31,703

Százalékokban kifejezve Erdély lakosságából 1910-ben magyar volt 32.9 %, míg 10 év előtt: 1900-ban, magyar volt szintén 32.9 %. De ha vallások szerint csoportosítjuk a számokat, akkor kitűnik, hogy a magyarság szaporodása nem akkora és csak a zsidó vallásuakkal együtt tudta megtartani úgy, ahogy pozícióját, amennyiben a magyarság 10 évi szaporodása csak 6.47 %-os, míg a zsidóké 11.9 %.

A magyarság szaporodásánál még az oláhoké is nagyobb volt, mert az 6.76 %-os.

Tekintettel arra, hogy 1890-től 1900-ig a magyarság szaporodása Erdélyben nagyobb százalékszámmal szerepelt, mint a nemzetiségeké, a most eltelt 10 esztendőt sivárnak és szomorúnak kell mondanunk.

Erdélyben tehát harmadrésznyi magyarság küzd nálánál éppen kétszerite erősebb nemzetiséggel. Harcol a szó szoros értelmében minden talpalattnyi földért, minden darab kenyérért, a puszta életéért.

Harcol pedig egyetlen, még megmaradt fegyverével: apáitól öröklött nemzeti kulturájával.

Mindezeket pedig azért irtam most, mert újra felszínre kerültek azok a régi ellentétek, melyek Erdély és Magyarország között, különösen az Unió óta mindég éltek.

A legújabb eset a következő:

Cholnoky Jenő dr. a kolozsvári egyetem professzora előadást tartott 1911. december 5-én Magyarország legnagyobb és a nyilvánosság előtt legtekintélyesebb műszaki egyesületében, a Magyar Mérnök és Építész Együletben a második műegyetemről, melyet tekintettel arra, hogy Erdélynek, Erdély magyarságának élet-halál kérdése az, hogy a szupremációt gazdaságilag és technikailag is kezében tartsa, Kolozsvárott javasolt felállítani.

Előadását ezzel kezdte:

„Megvallom, félve állok ide az előadási asztal elé, mert általánosságban azt tapasztalom, hogy Erdély ellen Budapesten némi antagonizmus és bizonyos előítélet mutatkozik.

És tovább ezt mondja:

„. . . Ezt a szegény országot (Erdélyt) elhanyagoljuk. Ami budapesti gondolkozásunk lenézéssel illeti, pedig erős védővárunk, melynek megerősítésére a legnagyobb szükség van. Hisz Erdélyben napról-napra huzzák ki lábunk alól a földet és annak többsége oláh kézre kerül . . . Ha mi kezünkben tartjuk a gazdasági erőt, megmentjük a hazát. Ilyen helyen van tehát a legnagyobb szükség a kulturális centrumok kifejlesztésére . . .“

Sajnos, azt hitte a professor úr, hogy Pesten tekintetbe fogják venni erdélyi érveit, tekintetbe fogják venni azt, hogy itt nem arról van csak szó, hogy az az intézet

abszolúte a legjobb helyre kerüljön, avagy nem. Hanem arról, hogy egy pusztuló, életéért minden eszközzel harcolni akaró, elhagyott nemzettestet segítsen megtartani.

Természetesen, hogy — közönséges utcai kifejezéssel éljek — ledorongolták.

Megállapították, többek hozzászólása után, hogy Erdély általában, de különösen Kolozsvár egyáltalában nem alkalmas hely műegyetem felállítására. Mert nincsenek gyárak, nincs ipar, mert a budapesti műegyetemet kell elsősorban fejleszteni, mert a kolozsvári műegyetemen nem is kaphatnának a hallgatók műszaki szellemű kiképzést, stb. Ellenben mindnyájan tiltakoztak az ellen, hogy a budapesti közvélemény általában ellenszenvvel viseltetik Erdély irányában. És szükségesnek tartották megjegyezni, hogy külön Erdély nincsen, ők csak egy Magyarországot ösmernek.

Szóval mindenről beszéltek ott, csak arról nem, a mi a mi szemünkben a legfontosabb: arról, hogy vajjon az erdélyi magyarságnak nagyobb szüksége van-e egy kulturális intézményre, mint akár Szegednek, Aradnak. Erről egy szó se esett. És itt látszott meg, hogy hiába tiltakoztak Cholnoky professzor ur ama megjegyzése ellen, hogy Erdély ellen Budapesten némi antagonizmus mutatkozik. Sőt bebizonyították azt újból, hogy Cholnoky professzor ur feltevése igaz, az antagonizmus megvan, amikor éppen azokat a szempontokat nem mérlegelték, mely szempontokat mérlegelniök leginkább kellett volna: *a magyarság szempontját, a nemzeti szempontokat.*

De hogy ezt az antagonizmust, ezt az Erdélylyel való nemtörődömséget nem Cholnoky professzor ur fedezte fel, azt bizonyította a pesti sajtó egyértelmű állás foglalása Erdély érdekei ellen az emlékezetes sármási gáz-ügyben. Akkoriban — a mult tavaszon — Erdély magyarsága Erdélynek a gázban rejtőző kincsét a maga erejének gyarapítására akarván kihasználni, tanácskozásra gyűlt Kolozsvárra, hogy ez miképpen volna megoldható. Erre a pesti sajtó kivétel nélkül támadt

Erdélynek, jogtalanságról, szeparatistikus törekvésekről irt, de egyuttal nem felejtí azt sem el, hogy szellemes krokikban „Erdélyi gázkirályságról“, erdélyi Don Kihote-k ól írjon.

Közben kénytelen elismerni azt is, hogy „elfógultság nélkül nekünk, Magyarországon“ el ke'l ismernünk, hogy Erdélyért többet kellene tennünk, mint teszünk“ és „az országos akciók kihatása Erdély határai felé csakugyan gyöngül, s ha valamely ügynek ott segítségre van szüksége, többnyire csak az önségélyben találja meg“.

De ez a vallomás csak még jobban bizonyítja, hogy bizony Erdély ma is szálla a pesti közvélemény szemében.

Az M. M. É. E. felszólaló tagjainak 'e'át nem kellett volna tiltakozniok Cholnoky ur szerény megjegyzése ellen olyan nagyon. Ök nem tudnak antagonizmusról. de mi *tapasztaljuk* azt az ö részükről.

A következőkben bizonyítani kívánjuk állításunkat. De bizonyítani fogjuk azt is, hogy Erdély csak politikailag nincsen. (de földrajzilag, historailag, sőt jogilag, s ami a legfontosabb, a köztudatban igenis van és lesz is addig, amig csak megnem változik a magyarországi és különösen a pesti közvélemény rólunk.

Ha pedig az a közvélemény ilyen marad, akkor időtlen — időkig élni fog bennünk a külön erdélyiség tudata. És megmarad bennünk az az érzés, hogy nekünk nem édes testvérünk Magyarország, hanem mostohánk, akitől semmit sem várhatunk, ha rosszat nem.

Hogy mi ennek az oka?

Sok oka van nagyon. Egyik és talán legfőbb oka az erdélyi dolgokban való teljes és tökéletes járatlanság. Erre csak egyetlen egy példát mondok, de az igaz.

Egyszer éppen egy műszaki emberrel kerültem össze, a M. M. É. E. tagjával, műegyetemi tanárral. Egy talpig művelt, tudós emberrel, aki sokat utazott. sokat olvasott és sokat tud.

De beszélgetvén erdélyi dolgokról, amikor én azt állítottam, hogy nálunk az oláhoknak gimnáziumaik sőt

tanítóképzők és papnevelő intézeteik vannak, egyszerűen azt hitte, hogy mesét mondok. Nem fért a fejébe, hogy ez lehetséges, hogy ez így van.

Nem eléggé jellemző ez?

De folytatni fogom. Van erről mit beszélünk.

— Folytatjuk —

A TANÁR.

Irta Szemere György.

Ilona grófné és Werner úr a nevelő játszottak együtt Ervin gróf, a majoresko és miss Sanders, a finishing governess ellen.

. . . Play! . . . Fifteen! . . . Thirty! . . . Advantage in . . .

Ilona grófné megbotlott egy labdában és elesett.

Werner ur ijedten ugrott hozzá és megfogta a kezét. A karját is egy kicsit. Fölsegítette. Piros lett, mint a főtt rák és elfelejtette a grófné kezét elereszteni.

A fényes szemű mágnásleány csodálkozva nézett reá, minha tájékozódni akarna: mi történt vele. Aztán hirtelen vérszinbe borult az ő arcza is; szenvedélyes haraggal kirántotta keskeny kezét a férfi izmos markából.

— Mit csinált?!

A nevelő roppant zavarba jött. Elsápadt és lesütötte szemét.

— Bo-csánat, — dadogta kinosan.

— Mit csinált velem? — ismételte a leány remegő hangon és ezer ellentétes érzelem hatása alatt megcsurrant a szeme.

Werner ráemelte szemét és a büszke, villogó leányszemben csillogó könny láttán minden vére szívébe szaladt. Sápadt lett, mint a halál.

— Sir? . . .

Ilona grófné elfordult és lehajtotta büszke race-fejét.

— Óh, mit csinált velem? — kérdezte harmadszor is.

A nevelő érzékei zsongani, káprázni kezdtek. Lelke valami földöntuli, csudálatos fényhatásba veszett bele. Agyát elszedítette az a hatalmas fajfentartó mánor. az emberiség legősibb természeti joga: a szerelem.

— Szeretem — susogta önkivületében. — Szeretem, szeretem — ismételte háromszor is.

Ervin, a gimnazista gróf türelmetlenkedni kezdett a játék félbeszakítása miatt.

— Nevelő ur, kérem, mit csinálnak maguk ott? . . . Ilona play!

A grófné kezéből kicsuszott a labdaütő, sarkon fordult és szó nélkül távozott a játszótérről.

— What's the matter? — kiáltott utána s egyben utána is szaladt miss Sanders a goerness. — Nem tudom — válaszolt a leány — valami nagy . . . valami csudálatos dolog történt velem . . .

II.

Werner ur szobájába ment. Magára zárta az ajtót és a tükörbe nézett. Szeme égett, ajka remegett . . . Kezét magasra emelte és összekulcsolta. Aztán pamlagra vetette magát és sirt. Egy cselekedete sem volt öntudatos; mozdulatai, mint az alvajáróé, kit egy rejtélyes hatalom szuggesztív ereje mozgat ide-oda . . .

Elaludt. Mire felébredt, már egyensúlyban voltak érzékei. Egy pillanatig elgondolkozott: nem álmodott-e, aztán magába szállott és mozgásba hozta józan logikus agyveleje kerekeit.

Alig egy órai önkritika után rájött, mi a teendője, mit parancsol férfias becsülete és lelkiismerete. Feketébe vágta magát és jelentkezett az öreg grófnál.

— Méltóságos gróf ur, köszönöm irányomban tapasztalt kegyességét, de kötelességem máshova szólit: tisztelettel kérem elbocsátásomat.

Guido gróf nagyon szerette a férfiasan szerény, művelt nevelőt: hirtelen felmondását nem tudta mire gyarázni.

— Mi lelte, Werner?

— Fontos családi ügyek . . .

. . . A mint kilépett a gróf fogadó-szobájából, szemben találta magát Ilona grófnővel. Lesütötte szemét.

A leány ránézett; nyíltan, hosszasan nézte, aztán révetegen az ablakhoz andalgott s zongorázni kezdett az üvegen,

Wernernek egy pillanatra gyökeret vert a lába, de hamarosan erőtt vett magán, bátran a leányhoz lépett s mintha misem történt volna közöttük, tiszteletteljesen, de kimérten meghajtotta magát. — Alázattal tudatom a grófnéval is, — mondta szilárd hangon — hogy közbejött családi körülmények miatt kénytelen voltam elbocsátásomat kérelmezni.

Ilona meg se fordult, tovább zongorázott az ablakon: úgy kérdezte:

— Mikor megy el?

— Holnap után.

A grófné keze leesett az ablak párkányára. Aztán lassan megfordult, egészen szembekerülve a nevelővel. Egy ideig így állott hallgatagon és mozdulatlanul; aztán megmozdult jobb karja . . . Kezét először a homlokára nyomta, majd leeresztette és egész hosszában oda nyújtotta az ifjunak.

— Köszönöm. Werner, — suttogta elhalón, — ön egy igen nemes, becsületes ember.

III.

Ilona grófné nem jelent meg az ebédhez. Azt mondta anyjának, hogy beteg. Le is feküdt. Másnap már felkelt ugyan, de igen halovány volt.

Csupa lüktető élet volt, sohasem volt beteg Ilona: halovány-sága feltűnt anyjának.

— Mi bajod?

— Unom magamat . . .

— Az unalomtól még nem beteg az ember . . .

— Megcsömörlöttem, — mondta a leány s büszkén felvetett ajakán meglibbent egy kicsinylő, de fájdalmas mosoly.

Az öreg grófné megsóválta fejét.

— Milyen furcsa kifejezésekkel élsz Ilona! Mivel rontottad el a gyomrod?

— A leány halkán elkaczagta magát.

— Nem gyomromat rontottam én el; a szívem csömörlött meg. — Gyűlölöm az embereket — folytatta idegesen — a Nikit, Palit, Hugót s valamennyi kivasalt, illedelmes, édes gyerek csak itt legyeskedik körülöttem, boldogságot, kastélyt, uradalmat ígérve és szerelmet kérve cserébe: felháborít, untat, fáj nekem.

A grófné nagyot nézett. Megsimogatta leánya arcát és csókot kért tőle.

— Ideges vagy, édes, — mondta — jövő hónapban Cannes-ba megyünk.

Ilona hallgatott. Azután is hallgatott. Szellemes, mondhatni élczes leány volt, máskülönben ő vitte a szót, de most egész ebéd alatt sem nyit meg az ajka. Összeszorult a torka is. Nem evett. Alig. Egy pohár asszubort ivott meg s egy mandulát nyelt le: egyéb nem kellett neki.

Ebéd után hirtelen távozott a társalgóból, mindjárt a nevelő után. A folyosón utolérte.

— Nevelő ur! . . .

A fiatalember meglepődve fordult meg.

— Tessék . . .

— Jöjjön a kertbe, beszédem van önnel.

Előre ment; Werner követte engedelmesen. Egy ős hársfa alatt megállott.

— Werner!

Hangja mecsuklott, de csak egy pillanatra.

— Werner! — ismételte — én is szeretem magát . . .

Hangja reszketett, de finom szabásu arcán, fényes szemében, magasra emelt fehér homlokán, egész hatalmas szüziés

lényén ott ült akarata szent dogmája, szive örök életre szóló nagy elhatározása . . .

— A magáé leszek, — lehelte ki tompán, halkán — ha akarja, akár mindjárt követem.

A férfi érezte, hogy valami nagy, szent dolog történik vele. De nem tudta: mi. Nem is gondolkozott felette. Egy láthatatlan erő ránehezedett a vállára: összerázkodott és térdre esett.

A leány lehajolt hozzá és egy sejtelmes csókkal illette homlokát. Aztán megfogta kezét és magához emelte.

— Most menjek? — kérdezte. — Vagy majd értem jön máskor? . . . Hogy akarja?

IV.

Abban állapotok meg, hogy várnak egymásra. Mire nagykoru lesz a leány. Werner is belejut valami szerény tanári állásba. Akkor büszkén, felemelt fővel az öreg gróf elé járul s megkéri titkos arája kezét. Ki fogják utasítani, de Ilona követni fogja őt . . . Csak ez a nyílt, egyenes út méltó hozzájuk. Nem vetemednek titkos találgára, intrigákra, nem provokálnak családi drámát, nem sirnak, jajgatnak. Dolgozni fognak és néma türelemmel fognak egymásért egymástól távol szenvedni, míg életük nagy napja el nem következik.

A férfi szerelme extázisában fanatikus esküvésekkel peccéltelte meg örök életre szóló fogadalmát; a leány csak ennyit mondott: — Bennem bizhatik . . .

Elmult egy esztendő.

Ilona horgolni, himezni, varrni tanult és abbahagyta a zongorázást és lovaglást. Szegény asszony lesz, tanárné lesz. Jó, ha idején leszokik minden felesleges luxusról, a mi pénzbe kerül.

Werner tanult. Reggeltől estig ernyedetlenül. Az év végén megszerezte tanári diplomáját s egy vidéki város gimnáziumához állásért folyamodott . . . Kinevezték

A következő évben egy érdekes emberrel ismerkedett meg Ilona. Az volt az érdekessége, hogy mindenkit kiszatirizált, de őt nem merte bántani senki sem. Főlényes esze és magatartása nyomasztó súlylyal nehezedett rá arra a milieure, melyben élt. Női társaságba nem járt, kizárólag csak Ilonával foglalkozott. Egy hónapi komoly, férfias udvarlás után megkérte a leány kezét.

— Ilona grófnő, ön az egyedüli nő a világon, a kit szeretni tudnék, legyen az enyém.

A grófnő elsápadt. . . Felkelt és magasra emelte büszke szép fejét.

— Köszönöm. Cserey górf, a megtiszteltetést — váiaszolt erőltetett csengő hangon, — de nem lehetek az öné.

A komoly férfi lehajtottá fejét.

— Akkor bocsánat — mondta — tévedtem.

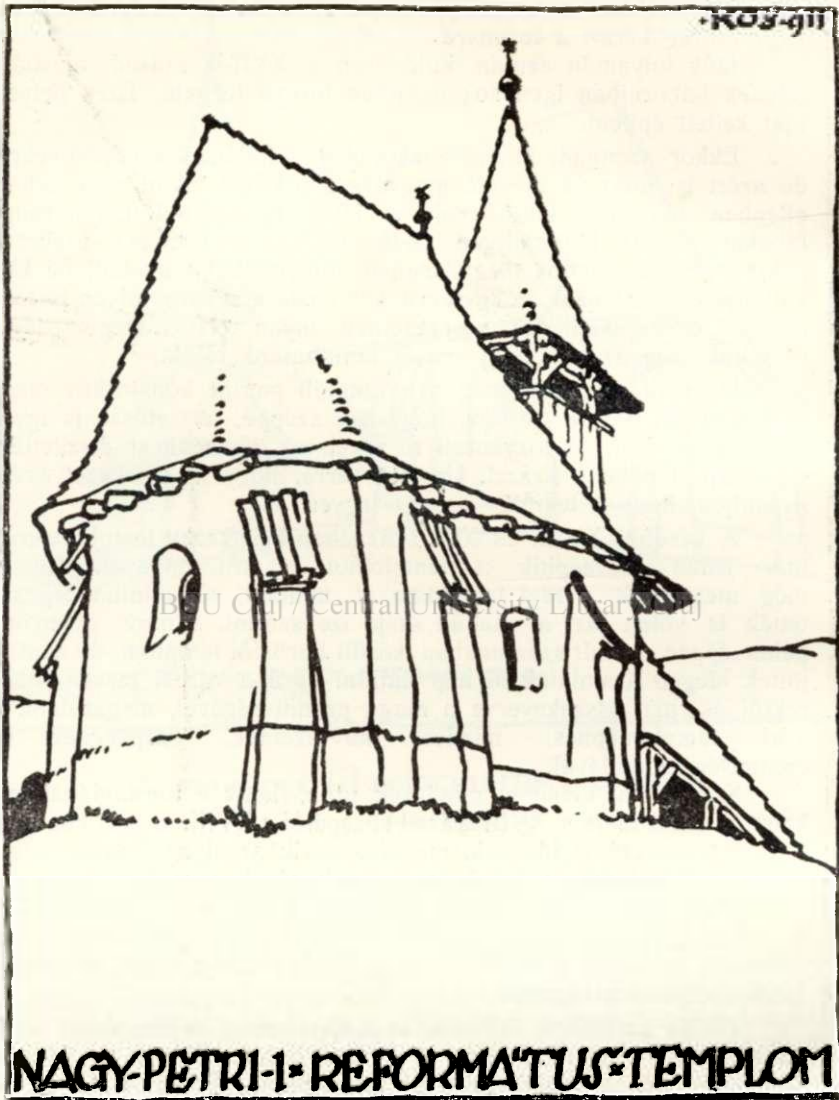
A nagypetri-i református templom.

Irta: Kós Károly.

A kalotaszegi templomok tornyuk szempontjából 2 csoportra oszthatók; Vannak, amelyek szilárdan összeépítették a templommal és vannak haranglábas templomok.

Érdekes kérdés az, hogy miért vannak ugyanegy vidéken ily kétféle templomok, mi az oka annak, hogy egyhelyütt megelégedtek a haranglábbal, másutt meg a kőtornyot összeépítették a templom testével. En erre nézve, kutatva a templomok keletkezésének körülményeit, a következő eredményre jutottam:

Kalotaszegen eredetileg (természetesen) az összes templomok katolikus templomok voltak. És nem valószínű, hogy a 13-ik század előtt épült volna itt kőtemplom, mert a megmaradtak — pedig számosan vannak — mind magukon viselik a késői csucs-ives stílus bélyegeit. Ezeket a gotikus templomokat aztán, mikor a XVI-ik század közepétáján a reformáció Kalotaszeget meghódította,

legalább rajzban összegyűjtsük, az értékebbeket pedig, ha anyagi eszközeink megengedik, fényképekben.

Mai számunkban a nagypetri-i templomot közöljük, érdekes haranglával együtt.

Nagypetri eldugott falu, idegenek nem is ismerik. Talán ezért

A templom maga eléggé rossz karban van. Északi falát 1889-ben ujjal pótolták és ekkor ablakot is építettek ide, miután azelőtt csak déli oldalán volt 3 csucsíves ablak (mér mű nélküli) és a keleti oldal szemtelvényén egy ablak. Nemrégén megint nyiladozni kezdetek a falak és akkor az eklésia 3 falkötővással huzta össze őket. A templom a kisebbek közé tartozik és természetesen egyhajós, mint minden kalotaszegi templom. Bejárata a déli hosszoldalon van egy hozzáépített kis bejáró ereszen keresztül.

A nyugati oldala mellett áll a harangláb, mely talán a legjobb karban van az összes még meglévők között. Ez is az egyszerűbbek közé tartozik, de különösen érdekes azért, mert semmi pótlás, erősítés, toldás rajta nincsen. Minden úgy van meg itt, ahogy egykoron. Keletkezési idejét nem tudtam megállapítani.

Érdemesnek tartom még feljegyezni, hogy a falu lakói nagyobb részben oláhok és két fatemplomok van, melyet adandó alkalmal színtén befogunk mutatni.

1848-ban, amikor Kalotaszeget Jánku hordái fenyegették és egyrészt el is pusztították, Nagypetri lakói — oláhok és magyarok — szövetséget kötöttek egymással, hogy akármiféle ellenség támadná meg a falut, ők együtt fogják azt megvédelmezni. De szerencsére csak 49-ben járt a faluban néhány kozák járőr.

KALOTASZEG

— **Hadgyakorlat Kalotaszegen.** Még eddig meg nem erősített, de meg sem cáfolt híre jár, hogy az idej őszi királygyakorlat terrénumául Kalotaszeget választotta ki a hadvezetőség.

A gyakorlat legfőbb vezetője Ferenc Ferdinánd trónörökös úr lesz; és a próbaháboru színhelye a Bánffyhunyadi — Kolozsvár — Nagyenyed közötti hegyvidék, melybe Kalotaszeg nagyobb része belesik.

A trónörökös úr főhadiszállása Kolozsvárott lesz eddigi tervek szerint és onnan fog a tréfaháboru színhelyére kirándulni.

Ez az idej hadgyakorlat annál érdekesebb lesz, mert ezen szere-

pelni fognak automobilokon, biciklin kívül hadi repülőgépek is.

— **Magyargorbó** határában Lészay Ferencz úr és az urbéreszek tagján gazdag gipszkőbánya van, melyet azonban mindmostanáig senki sem aknázott. Most alkuszik reí a pesti Satori-cég, melynek Mezőtelegden van gipszgyára és a tóttelki határban bányája. Ha a bánya megnyilik, új keresetforrást nyújt épen a szegénységnek. — A bánya megnyitása egyttal összefügg a máv. azon tervével, mely szerint a gorbói őrházat rendes állomássá léptetik elő, illetőleg a mostani állomás helyett ujat építenek és mellékvágányt is állítanak be.

— **Uj gipszgyarat** akar létesíteni Bánffyhunyadi egy helyben alakulandó részvénytársaság az ősszel leéget gipszgyár helyébe.

 HIRDETÉSEKET

a kiadóhivatal és Diamantstein
Nándor könyvnyomdája vesz fel

Egyszeri hirdetés árai egészoldal 9 korona
 fél oldal 5 „
 negyed oldal 3 „

Többszöri hirdetés megegyezés szerint.

ELADÓ

a kelezsvári
határon a

Kajántó völgyben elterülő 130 H, szántó, a Harmad völgyben 40 H. kaszáló, a Nádasterén 10 H, szántó, a Fellegvár mögött 16 H. szántó, a Gellában 105 H. szántó

Ugyanazok haszonbérbe is kiadók.

ELADÓ

gazdasági
felszerelések:

igás szekerek, ekék, vető-, rostáló gép, hámbár és törökbuza kas.

— Értekezhetni:

Dr. Geréb Izsák

ügy-
véddel

Deák Ferencz-u. 24

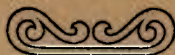
NYOMTATVÁNYOK,

IRODASZEREK,

ELSŐRENDŰ LEGOLCSÓBB MEG-
BIZHATÓ BESZERZÉSI FORRÁSA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIAMANTSTEIN NÁNDOR

könyvnyomdája, könyvkötészete,

könyv- és papirkereskedése

BÁNFFYHUNYADON.